

SVERRE DIESEN
Afghanistan
og miliærmakt
side 4

THOMAS HEGGHAMMER
Al-Qaidas
rekruttskoler
side 14

R.PEDERSEN/D.RYMARK
Fremtidens
norske sjøforsvar
side 30

Norsk Militært Tidsskrift

Utgitt av Oslo Militære Samfund Årgang 178 nr. 2 2008 Kr. 42,-

NORSK MILITÆRT TIDSSKRIFT

www.nor-miltids.com

Norsk Militært Tidsskrift skal ved selvstendige artikler og sitt øvrige innhold fremme militære, militærvitenskaplige og totalforsvarsmessige interesser og studier.

Redaktør:
Kommandørkaptein
Tor Jørgen Melien

Tollbugt. 10, 0152 Oslo
Fax: 22 42 87 87
Tlf: 23 09 77 33
Tlf: 45 21 25 26 (privat)
e-mail: rednmt@gmail.com
e-mail:(reserve) rednmt@start.no

Kontortid:
Mandager kl 1600-1800
Tlf: 22 33 62 33 (vinterhalvåret).

Produksjon:
Grafisk produksjon og annonser:
Cox Bergen AS
Trykk: Scanner Grafisk AS

Abonnement:
Henvendelse om abonnement:
Intendant, kommandørkaptein
Aksel Strømsheim
Tlf: 22 42 72 62
Tlf: 99 09 61 45 (mobil)
Mail: astromsheim@mail.no
Bankgiro: 7874 05 96410
Abonnementen er selv ansvarlig for å melde adresseforandring.

Tidsskriftet har 4 - 6 utgivelser i året.
Abonnementspris:
Årspris privat innland: kr. 200,-
Årspris institusjoner innland: kr. 300,-
Pris løssalg pr. nummer: kr. 42,-
Årspris utland: kr. 400,-
IBAN: NO46 7874 05 96410
BIC: DNBANOKKXXX

Tilsynskomiteen
for Norsk Militært Tidsskrift:
Oberst Rune Bjerås
Forskningsjef Vidar S. Andersen
Oberstløytnant Tormod Heier
Kommandørkaptein Iren Isfeldt
Flaggkommandør Erik Magnussen

Varamenn:
Kontrædmiral Louise Bastviken
Oberst Gjermund Eide
Major Harald Høiback
Forskningsjef John-Mikal Størdal
Oberstløytnant Vidar Vik

Norsk Militært Tidsskrift er utgitt
av Oslo Militære Samfund
ISSN 0029-2028

INNHold

GRUNNLAGT 1831

- Redaktørens spalte s. 3
- Sverre Diesen
Afghanistan - militærmaktens
muligheter og begrensninger s. 4
- Thomas Hegghammer
Al-Quaidas rekruttskoler s. 14
- Jacob Børresen
Om ytringsfrihetens grenser s. 21
- Informasjon til medlemmer s. 25
- Jon Meyer
Noen erfaringer fra og tanker
rundt tjeneste i USA s. 26
- Rolf E. Pedersen og Dag Rydmark
Fremtidens norske sjøforsvar
ikke troverdig i nord? s. 30
- Rune J. Sørensen, Gry Pettersen og Jo Inge Aambakk
Militær ledelse - omtrent som annen ledelse s. 33
- Odd Gunnar Skagestad
Forsvarsdebatten som ble borte s. 40
- NMT Debatt s. 47
- NMT Bøker s. 48

Manuskripter til Norsk Militært Tidsskrift

Norsk Militært tidsskrift (NMT) er avhengig av bidrag til gode artikler og gjerne illustrasjoner.

Manuskripter som sendes redaktøren må leveres fra forfatter i elektronisk form. Manuser skal normalt ikke overskride ti sider, eller 4000 ord. Eventuelle bilder og figurer skal ha en kvalitet på minst 250 dpi/Tiff/Jpeg format. Eventuelle noter presenteres som sluttnoter. Enten sluttnoter eller litteraturliste trykkes, ikke begge deler.

Manuset skal ha påført navnet til forfatteren og en omtale av forfatter på 2-4 linjer. Telefonnummer og e-mail-adresse skal også fremgå på manuset, men disse opplysninger vil ikke bli trykket. Artikkelforfattere anmodes om å vedlegge bilde av seg selv.

Redaktøren forbeholder seg retten til å gjøre mindre justeringer i teksten til fremsendte manuser. NMT betinger seg retten til senere å utgi alt stoff i tidsskriftet i elektronisk form.

Forsvarsdebatten som ble borte

Odd Gunnar Skagestad arbeider til daglig i Utenriksdepartementet. Han er en aktiv skribent og samfunnsdebattant, og har tidligere hatt artikler i bl.a. Samtiden, Nytt Norsk Tidsskrift og Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift.

Artikkelforfatteren spør: Hva skal vi med Forsvaret?

AV ODD GUNNAR SKAGESTAD

Hva vi skal med Forsvaret? Fra de tidligste tider og frem til idag har Forsvarets oppgave vært å sikre Fedrelandet, dets innbyggere og dets territoriale integritet mot ytre fiendtlige inntrengere. Det er denne oppgaven som har gitt moralsk berettigelse og substans til prinsippet om allmenn, tvungen verneplikt. Dette har muliggjort en bred demokratisk oppslutning om et prinsipp som, under en annen synsvinkel, kan sees som en etterlevning fra en barbarisk og despotisk fortid. Verneplikt-instituttet kan diskuteres såvel ut i fra moralsk/filosofiske betraktninger som ut i fra praktiske hensyn og spørsmålet om hensiktsmessighet. Det er en diskusjon som har vært ført med bredt engasjement, også av pasifister, militærnektere (prinsipielle såvel som på situasjonsbetinget grunnlag) og andre som av ulike grunner måtte nære tvil om formålstjenligheten eller berettigelsen av å ha et militærvesen. Men om Forsvarets oppgave har det inntil vår tid knapt hersket tvil eller dissens: Å sikre land, folk og territorium mot ytre fiender er en primæroppgave for enhver statsdannelse.

Hvordan denne oppgaven best kan ivaretas, har vært et vedvarende politisk stridsspørsmål med skiftende innhold og intensitet. Men hva Forsvarets kjerneoppgave består i, har

– på det erkjennelsesmessige plan – tidligere knapt vært noe tema i den sikkerhetspolitiske debatt.

Siden slutten av 1990-tallet har vi imidlertid sett ansatsen til en debatt som til syvende og sist koker ned til det trivielle, men grunnleggende spørsmålet: "Hva skal vi med Forsvaret?" I så måte skulle Stortingsmelding nr. 42 (2003-2004) "Om den videre modernisering av Forsvaret" innvarsle et tidskille. Her ble våre politikere, offiserer, forsvarsanalytikere og den videre allmennhet stilt overfor radikalt nye konsepter, visjoner og perspektiver på hva Forsvarets basisoppgaver kan og bør være. Den debatten som disse forhold utløste, toppet seg i 2005 (blant annet i samband med skifte i stillingen som forsvarssjef), men har senere dabbet av. De underliggende problemstillinger er imidlertid fortsatt aktuelle. Også som debatt-tema vil spørsmålet derfor utvilsomt komme tilbake med forsterket aktualitet.

Norges endrede internasjonale rolle – og "det nye sikkerhetspolitiske konsept"

Om Norges endrede internasjonale rolle blir det undertiden – stundom lett ironisk – konstatert at Norge er kommet i vane med å boltre seg på den globale arenaen som storekpor-

Situasjonen har virkelig endret seg i Europa etter den kalde krigen: Polsk SU-22 på Ørland. Foto: Hanne Olafsen.

tør av fred og forsoning, og som for- bilde for andre nasjoner i alt som er godt og riktig. Vi har gitt oss selv status som "humanitær stormakt", med særoppdrag som helst skal utspilles under fjerne himmelstrøk. Vi minnes til stadighet om at "det er typisk norsk å være god", og man kan stundom få inntrykk av at dette "godhetsregimet," er blitt en styrende faktor i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk.¹ I en slik sammenheng blir Forsvarets rolle å utøve de relevante støttefunksjoner.

Det andre forholdet – det "nye sikkerhetspolitiske konsept" – legger til grunn at dagens sikkerhetspolitiske rammebetingelser – og dermed også utfordringer – er radikalt annerledes enn de var for en mannsalder siden. Avviklingen av den "kalde krigen", fremveksten av internasjonal terrorisme og av nye regionale konflikter, er sentrale stikkord. Resonnementet er at globaliseringen tvinger oss til drastisk å revurdere våre sikkerhetspolitiske interesser og handlingsrom. Mens Forsvarets fremste oppgave tidligere har vært å sikre landets territoriale integritet, er dét syn blitt toneangivende at den høyest prioriterte oppgaven idag og for fremtiden må være å bidra til å trygge den internasjonale rettsorden. For dette formål behøver vi ikke – og makter vi heller ikke å opprettholde – et invasjonforsvar.

Fremtidens norske forsvar vil i stedet (hevdes det) være et nisjeforsvar, med spesialkompetanse for raskt å kunne settes inn i FN- eller NATO-ledede fredsskapende operasjoner.

Et nøkkelbegrep i det nye sikkerhetspolitiske konsept er transformasjon: I sitt nyttårsforedrag "Fra snuoperasjon til transformasjon" i Oslo Militære Samfund i 2004 annonserte daværende forsvarsminister Kristin Krohn Devold at endringene i de internasjonale rammebetingelser betyr at Forsvaret må omstille seg til endrede oppgaver.² Transformasjon handler om "nye måter å tenke på, nye måter å handle på". Forsvaret må være "leveringsdyktig, lærende, levende og ledende". Vi må kvitte oss med mental bagasje fra gårdsdagens trusselbilde. Norges interesseområde strekker seg fra Grense-Jakobselv til gatene i Kabul ...

Andre har snakket om at vi er i ferd med å gjennomgå et sikkerhets- og militærpolitisk "paradigmeskifte," – et ord som er ment å beskrive store og epokegjørende endringer i vår forståelse av omverdenen. Som det ble formulert av en fremtredende stortingspolitiker:

"Den største trusselen mot norsk sikkerhet i dag er folk som mener at vi fortsatt skal ha et invasjonforsvar som er basert

på at det kommer en fiende rullende gjennom Sverige i panservogner. – Det er ikke det som er virkeligheten. Vi forsvarspolitikere skal verne om norske borgeres sikkerhet, vi skal verne om norske interesser og vi skal verne om disse enten de er hjemme i Norge eller i utlandet".³

Det globaliserte sikkerhetspolitiske konsept som her ble målbåret, bryter med tradisjonelle forestillinger, men har iallfall tilsynelatende vunnet bred tilslutning på fagmilitært hold såvel som blant våre politikere. Enkelte advarende røster har riktignok latt høre fra seg med motforestillinger av forskjellig art, men uten å vinne gehør hos våre beslutningstagere eller få gjennomslag i utformingen av den praktiske politikken.

Avisdebatten februar - april 2005

Å avvise blankt det "nye sikkerhetspolitiske konsept" kan synes bakstrevsk og lite konstruktivt: Norge lever ikke i et globalt vakuum. Vi må ta inn over oss at endrede internasjonale rammebetingelser kan kreve forsvarspolitisk nytenkning med omprioriteringer og omstillinger. Utfordringen består i å makte dette uten at man dropper hevdvunne prinsipper og grunnleggende oppgaver. Faren ligger i at knesettelsen av et radikalt nytt konsept skjer uten tilbørlig hensynta-

"Kostnadene ved slik innsats har avdekket et sprik mellom mål og midler som er i ferd med å mane frem et "systemkollaps-spøkelse."

gen til de underliggende permanente behov.

Nettopp disse hensyn var et sentralt poeng i de motforestillingene som fremkom i den avisdebatten som fant sted februar - april 2005, spesielt utløst av Forsvarsdepartementets fremleggelse av strategidokumentet Styrke og relevans.⁴

Blant de første som gikk ut med kritikk av Forsvarets nye strategikonsept var forsvarsanalytiker Øystein Steiro i en artikkel i Aftenposten.⁵ Steiro ble i samme avis noen dager senere imøtegått i krasse vendinger av den nyutnevnte (men på det tidspunkt ennå ikke tiltrådte) forsvarssjef Sverre Diesen,⁶ - et utspill som i sin tur utløste et irettesettende tilsvarende fra Norges Offisersforbunds leder Peter A. Moe.⁷ I mellomtiden hadde avisen Klassekampen engasjert seg i saken, og gikk på lederplass til felts mot "det postnasjonale tåkepratet", og påpekte at "*Til tross for verbale besvergelses om det motsatte, drar vi med oss gamle konfliktlinjer og problemstillinger, og historisk bevissthet er derfor helt avgjørende*".⁸ Avisen brakte noen uker senere en serie på fem bredt anlagte artikler, hvor kritiske røster med utgangspunkt i tradisjonelt hevdeprinsipp fremførte motforestillinger mot myndighetenes forsvarspolitiske disposisjoner og det strategikonsept som disse avspeiler. Her tegnet spesielt pensjonert generalmajor Torkel Hovland et alarmerende bilde av de omfattende endringer som Forsvaret hadde gjennomgått i løpet av de siste få år.⁹ Vår tradisjonelle innretning av Forsvaret mot ivaretagelse av interesser og sik-

kerhet på den hjemlige arena er blitt forlatt til fordel for organisering av styrker for deltagelse i globale, USA-ledede, høyteknologiske operasjoner. Kostnadene ved slik innsats har avdekket et sprik mellom mål og midler som er i ferd med å mane frem et "systemkollaps-spøkelse." I stedet for omstilling har man fått en gjennomgripende nedbygging, som i verste fall kan vise seg å være irreversibel. Vår hær - fremholdt Hovland - er i ferd med å bli så ufattelig liten og ineffektiv at Forsvarets nye strategiske konsept Styrke og relevans bare karakteriseres som et folkebedrag. Det kompetansetap som nå finner sted, og den ødeleggelse av materiell og installasjoner man foretar, vil om litt gjøre det umulig å bygge opp større norske hærstyrker på rimelig kort tid.

En annen pensjonert offiser, flaggkommandør Jacob Børresen, fulgte et par dager senere opp med et kraftig varsko, hvor han bl.a. påpekte at "*det i økende grad stilles berettigede spørsmål om det norske forsvarsets evne til å ivareta norske interesser og norsk sikkerhet her hjemme*".¹⁰

Enkelte høyere offiserer i aktiv tjeneste, så som daværende generalinspektør for Hæren, Lars Sølvberg, uttalte seg likeledes i advarende vendinger, spesielt om misforholdet mellom ambisjonene om å levere internasjonalt og den vedvarende underfinansiering.¹¹ Også andre aktører, inkludert fagpersoner med sivilt ståsted engasjerte seg i debatten.¹²

En ny kost - og en ny giv?

Utnevnelsen vinteren 2005 av general Sverre Diesen til ny forsvarssjef ble omfattet med en viss forbeholden forventning - Diesen var kjent som hovedarkitekten bak Forsvarets nye strategiske konsept, nedfelt i ovennevnte dokument Styrke og relevans. I sin programerklæring skisserte han opp tre strategiske utfordringer som Forsvaret må møte i de nærmeste årene fremover.¹³

- Først må Forsvaret gjennomføre de effektiviseringsiltak som Stortinget har vedtatt. Man må snarest bringe orden i budsjettstyring og regnskaper. Det krever også at man får en endring i organisasjonsstrukturen, med "*mindre lobbyvirksomhet fra sektorinteressene og større lojalitet til helheten*". Å overvinne denne kortsiktige utfordringen er nødvendig for å gi Forsvaret den autoritet og tillit som trengs for å gå løs på de langsiktige utfordringene.
- En mer langsiktig utfordring er å skape forståelse for at "*endring er en tilstand som er kommet for å bli*". Det er tale om en utvikling som medfører nye organisasjonsformer og operasjonsmønstre, samt kostnadsvekst som følge av teknologisk fordyrelse. Det er tale om en utvikling som vil gjøre det stadig vanskeligere å fornye materiellmessig den operative strukturen som vi har i dag. Den kritisk viktige balanse mellom budsjetter og struktur vil kreve vanskelige politiske beslutninger, en fortsatt rasjonalisering og internasjonalis-

"...debatt om behovet for klare avveininger eller prioriteringer mellom Forsvarets kjerneoppgaver ... og, på den annen side, de internasjonale oppgaver..."

sering av Forsvaret, samt nye tiltak for å effektivisere ressursbruken.

- Den tredje – likeledes langsiktige – utfordringen er å sikre fortsatt høy oppslutning om Forsvaret i opinionen. Det betyr å opprettholde forståelsen for at Norge fortsatt har sikkerhetsinteresser – både i egne nærområder og ute i verden – som forutsetter at den norske stat råder over militære maktmidler. Dagens og morgendagens utfordringer er imidlertid andre og mer kompliserte enn den gamle invasjonstrusselen. Dette får konsekvenser for hvordan vi må innrette vårt eget forsvar, og da er svaret noe annet enn det gamle mobiliseringsforsvaret. Forsvaret må derfor skape en mer grunnfestet forståelse for de nye sikkerhetsutfordringenes karakter, og påvise at det er samsvar mellom dem og den måten vi utformer Forsvaret på, innenfor de gitte økonomiske rammer.

Dette var ord som målbar en reflektert holdning til de oppgaver som følger med det embete som Diesen nå skulle skjøtte. Dersom man gikk programmet etter i sømmene, avtegnet det seg likevel en del problemstillinger som syntes å fordre nærmere avklaring.

Med hensyn til den førstnevnte av utfordringene – det kortsiktige behov for å gjennomføre vedtatte effektiviseringstiltak samt å bringe orden i budsjettstyring og regnskaper – kunne det vanskelig fremføres noen innvendinger. Derimot kunne man med god grunn stille spørsmål ved

hva han mente med "mindre lobbyvirksomhet for sektorinteressene og større lojalitet til helheten", - hvilket også raskt ble gjort i media (jfr. også det etterfølgende avsnitt Munnkurvregimet).

Oppgaven å skape forståelse for at "endring er en tilstand som er kommet for å bli" lød lett floskelpreget. Slik som denne permanente endringstilstanden beskrives, får man også fornemmelsen av at det dreier seg om en utvikling hvor Forsvaret er dømt til hele tiden å være på etterskudd, hele tiden å komme til kort i forhold til de stadig endrede – og voksende – krav som skal innfris. Da var det liten trøst å hente i at generalen samtidig kunne si seg uenig i at Forsvaret er underfinansiert: - "Ethvert forsvarsbudsjett er stort nok. Det representerer det folket er villig til å bruke på denne virksomheten".¹⁴ Selv om det neppe var slik ment, lå det snublende nær å tolke dette som et uttrykk for passivitet, grensende til resignert defaitisme.¹⁵

Den langsiktige oppgave å sikre fortsatt høy oppslutning om Forsvaret i opinionen, ble i forsvarssjefens programerklæring en funksjon av "å skape en mer grunnfestet forståelse for de nye sikkerhetsutfordringenes karakter". Men var dette det riktige fokus? Var det ikke for lettvinnt å antyde at det er mangelfull forståelse hos allmennheten som er hovedtrusselen mot den fortsatte oppslutningen om Forsvaret?

Det man særlig kunne savne i den nye forsvarssjefens programerklæring, var forståelse for de synsmåter

som var fremkommet i den offentlige debatt om behovet for klare avveininger eller prioriteringer mellom Forsvarets kjerneoppgaver – knyttet til egne sikkerhetsbehov på den hjemlige arena – og, på den annen side, de internasjonale oppgaver som vi måtte påta oss og som krever effektivt samvirke med våre allierte. Med all respekt for sistnevnte komponent, som er et uttrykk for det såkalte "nye sikkerhetspolitiske konsept", er det førstnevnte komponent som alltid har gitt Forsvaret dets legitimitet og oppslutning i opinionen. Fra en legmanns ståsted virket det lite betryggende at den nye forsvarssjefen avfeiet Forsvarets grunnleggende oppgaver og de hevdvunne prinsipper som det bygger på, ved nedlatende bruk av merkelapper som "den gamle invasjonstrusselen", "det gamle mobiliseringsforsvaret" og "en synlig og lettfattelig invasjonstrussel, bygget på en forsvarsmodell med lange tradisjoner".

Munnkurv-regimet

Den grunnlovsfestede ytringsfrihet er ikke bare en garanti for et uredd offiser- og embetskorps med faglig og personlig integritet, - selv om dét er viktig nok. Fri meningsytring, uten frykt for karrièremessige represalier, ansporer også til konstruktiv medvirkning og medeierskap til de oppgaver som skal utføres, noe som gir det beste grunnlaget for ekte lojalitet i forhold til disse oppgavene. Den viktigste bestemmelsen i vår Grunnlovs § 100 er derfor den siste setningen: "Frimodige ytringer om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand ere Enhver tilladte".

Bilde fra Cold Response 2007 som viser Leguan brolegger i skytefeltet på Setermoen. Kan oppgaver løses uten materiell?
Foto: FMS ved Torbjørn Kjosvold.

Ved en Grunnlovsendring vedtatt i 2004 fikk imidlertid denne paragrafen en viktig unntaksregel i form av følgende tilføyelse: "Det kan kun settes slike klarlig definerte Grændser for denne Ret, hvor særlig tungtveiende Hensyn gjøre det forsvarlig holdt op imod Ytringsfrihedens Begrundelser". Hva slags "tungtveiende hensyn" man hadde i tankene, er uklart, men det er tindrende klart at dette innebærer en vesentlig uthuling av ytringsfriheten. Mer spesifikt betyr denne tilføelsen en utvetydig advarsel til statens ansatte mot å gi uttrykk for synspunkter som måtte avvike fra de til enhver tid aksepterte.

Dette var egentlig ikke noe nytt. Allerede i den såkalte "munnkurvstriden" i 1986-87 knesatte daværende forsvarsminister Johan Jørgen Holst doktrinen om at "uskrevne regler" går foran lovfestede bestemmelser når det gjelder grensene for militærpersoners adgang til å ytre seg i det offentlige rom.¹⁶ Denne doktrinen er nå nedfelt i selve Grunnloven. Derfor stod også påtroppende forsvarssjef

Diesen på trygg grunn i forhold til Grunnloven når han i sin tiltredelseserklæring krevde "mindre lobbyvirksomhet fra sektorinteressene og større lojalitet til helheten". Utspillet ble likevel fra flere hold tolket som et signal om en skjerpet restriktiv praksis.¹⁷ I sin kommentar til Diesens visjoner anførte således Aftenposten på lederplass at

"Hvis han vil kneble den faglige debatt innad – det finnes faktisk mange synspunkter som ikke bare kan avfeies som lobbyvirksomhet og sektortenkning – er det fare på ferde. Det norske forsvar bør speile de grunnleggende verdier i det norske samfunn. En av dem er nødvendigheten av åpen debatt. Vi håper ikke den nye forsvarssjefen setter likhetstegn mellom faglig uenighet og illojalitet".

"Forsvarskritikere på ville veier"?

Ikke alle var komfortable med de kritiske ytringer som dokumentet "Styrke og relevans" - sammen med den påtroppende forsvarssjefs uttalelser – hadde utløst. I en avisartikkel en måned etter Diesens tiltredelse tok

forsvarsanalytiker John Berg i påfallende skarpe ordelag et oppgjør med de såkalte "forsvarskritikerne":¹⁹

"Aldri før er en påtroppende forsvarssjef blitt utsatt for en så åpen, sterk og vedvarende kritikk som den som nå rettes mot general Sverre Diesen. Kritikerne, med tidligere diplomat Øystein Steiro og flaggkommandør Jacob Børresen i spissen, mangler imidlertid helt åpenbart den vilje til teknologiforståelse som kreves for å kunne erkjenne nødvendigheten av den gjennomgripende omstilling som foregår i alle land som har økonomisk evne til det".

En uke senere fulgte avdelingsdirektør i FD Bård Bredrup Knudsen opp med en sterkt polemisk kommentar til et debattinnlegg fra Norges Forsvarsforenings daværende generalsekretær Arnold Blix,²⁰ en kommentar som i sin tur utløste en reprimande mot departementet fra Forsvarsforeningens daværende president Håkon Randal.²¹

Den kvasseste kritikken mot myndighetenes håndtering av forsvarsdebatten skulle imidlertid komme fra fagmilitært hold – i en lederartikkel i

"Men når det gjelder prinsipielle spørsmål av mer overordnet karakter, er det i våre dager temmelig tyst – i merkbart kontrast til den debatten som vi så ansatser til for 3-4 år siden."

Norges Offisersforbunds medlemsorgan Befalsbladet, hvor forbundsleder Peter A. Moe avleverte følgende kraftsats: ²²

"For første gang på flere tiår har vi opplevd en bred forsvars- og sikkerhetspolitisk debatt i Norge. En slik debatt er særdeles velkommen. Et forhold ved debatten er likevel skjemmende.

Forsvarsdepartementet har lagt seg på en trakasserende form overfor dem som har et noe annet syn på våre sikkerhetspolitiske utfordringer og hvordan Forsvaret bør innrettes.

Det groveste overtrampet begikk FD mot Norges Forsvarsforening og dets tidligere generalsekretær Arnold Blix i Aftenposten i sommer. (...) Kritikerne Øystein Steiro ble anklaget for å være useriøs, siden han ikke kom opp med et komplett forslag for en ny forvarsinnretning med tilhørende strukturelementer og detaljerte kostnadsoverslag. (...) Jacob Børresen har i mange år fremstått som en uredd og innsiktsfull forsvarsanalytiker, forfatter og debattant. Departementet har ikke klart på faglig basis å stanse ham. Derfor blir han konsekvent omtalt som pensjonert offiser som det ikke ligger noen verdi å lytte til lenger. (...).

Disse tre, av mange eksempler, viser at departementet med ufine midler forsøker å stanse forsvarsdebatten i vårt land. (...) I stedet for å ta debatten med det alvor den fortjener, velger FD å trassere sine motstandere i en nærmest fanatisk forestilling om egen orienteringsevne og ufeilbarlighet. Det er å håpe at FD i fremtiden vil se på ytringene og debatten som en styrke, ikke som en trussel".

Det kan i ettertid synes betimelig å stille spørsmålet om Forsvarsdepartementet har innfridd det håpet som Norges Offisersforbund her målbar. Noen respons på innholdet i artikkelen fra departementets side, skulle imidlertid utebli, ²³ hvoretter debatten stort sett stilnet hen.

General Diesen har i skrivende stund sittet i stolen som forsvarssjef i to og et halvt år. Hvorvidt hans regime i etterånd vil kunne karakteriseres med uttrykk som "knebling av den faglige debatt" eller "munnskurvpolitikk", behøver ikke problematiseres nærmere her. Det kan imidlertid være grunn til å merke seg forsvarssjefens direktiv i sakens anledning til alle Forsvarets avdelingssjefer, hvor det bl.a. ble slått fast at: ²⁴

"Forsvarets personell skal ikke som enkeltpersoner i tjenestelig sammenheng uttale seg om spørsmål av primært politisk karakter. (...).

Militært personell kan (...) ikke gå ut i mediene i tjenestelig sammenheng med normative standpunkter om hvilke operasjoner Norge bør eller ikke bør delta i. Dette vil i enhver situasjon være vurderinger som det er opp til politiske myndigheter å foreta. (...).

Imidlertid må det (...) skilles mellom hva man uttaler seg om i uniform og i kraft av sin stilling, og hva man sier som privatpersoner med et politisk engasjement. Forsvarets sjefer pålegges å presisere dette for alt militært personell."

Hvor forsvarssjefen mener at skillet går mellom "enkeltpersoner i tjenestelig sammenheng" og "privatpersoner med politisk engasjement", er ikke godt å vite. Med sitt direktiv og med vår reviderte Grunnlov i ryggen – har general Diesen stadfestet Holst-doktrinen i skjerpet og langt på vei kodifisert form. Gehalten og profilen i den senere tids offentlige debatt om forsvarspolitiske spørsmål viser da også at landets offiserstand har oppfattet signalene.

Tilbake til fremtiden

Sporadiske medieoppslag vitner riktignok om at man heller ikke på

ansvarlig fagmilitært hold er komfortable med den utviklingen som de rådende forsvarspolitiske doktriner og disposisjoner har avstedkommet. I en nylig artikkel med overskriften "Avviklingen av Hæren" gjengir og kommenterer Øystein Steiro uttalelser av Hærens generalinspektør Robert Mood i følgende ordelag: ²⁵

"Robert Mood, generalinspektøren for Hæren, er en modig mann når han i Aftenposten 30. juli skriver at "Det norske forsvar er altfor lite etter alle andre målestokker enn kvalitet og ressursmessige rammer. Det tar mange år å gjenopprette er forsvar med større kapasitet". Hans forgjenger, Lars Sølvberg, måtte forlate stillingen som øverste sjef for Hæren etter at han i Aftenposten 11. november 2004 i forsiktige vendinger tillot seg å advare mot den "lille patruljehæren" som var igjen etter forsvarsreformen og stille spørsmål om "Forsvaret er så nedbygd at det ikke evner et troverdig forsvar av nasjonalstaten".

De problemstillinger som generalinspektør Mood her berører, vil ikke forsvinne av seg selv, uansett hvor tilbakeholdne våre forsvarspolitiske eller fagmilitære myndigheter ellers måtte være i sine uttalelser.

Vår hjemlige forsvarspolitiske debatt dreier seg normalt om konkrete enkeltsaker, i noen grad også mer prinsipielt betonte spørsmål av sektormessig art. Så også i dagens situasjon, hvor den aktuelle tematikk spenner fra flykjøp til det operative nærvær i Afghanistan. Temaer som er viktige nok, og som må tåle å underkastes offentlighetens kritiske lys. Men når det gjelder prinsipielle spørsmål av mer overordnet karakter, er det i våre dager temmelig tyst –

"Landets forsvarspolitik angår oss alle, og her er vi alle – militære såvel som sivile, legfolk såvel som fagfolk – meningsberettigede."

i merkbar kontrast til den debatten som vi så ansatser til for 3-4 år siden.

Undertegnedes anliggende er ikke å blåse til strid mot "det nye sikkerhetspolitiske konsept". Å forsøke å skru tiden tilbake, er like formålsløst som det er reaksjonært. Vi må gjerne bidra, etter beste evne og i samvirke med våre allierte, til å trygge den internasjonale rettsorden. Vi må selvsagt ta inn over oss at endrede internasjonale rammebetingelser og utfordringer kan kreve forsvarspolitisk nytenkning med omprioriteringer og omstillinger. Men til grunn for en fortsatt oppslutning i opinionen ligger en fortsatt forståelse av at Forsvarets

primære oppgave er og forblir å sikre Fedrelandet, dets innbyggere og dets territoriale integritet mot fiendtlige inntrengere. Hovedproblemet er ikke bevilgninger, men hvilket forsvarspolitisk *veivalg* vi har tatt – eller vil måtte ta.

Hovedansvaret for at vi også i fremtiden får et forsvar som - uansett hvilke oppgaver det ellers måtte bli tildelt - kan ivareta sine basisoppgaver, ligger i Stortinget. Men hvilke valg Stortinget måtte foreta, vil i siste instans bero på hva vi – landets borgere og velgere – måtte ønske. Derfor er det viktig med en mest mulig åpen og demokratisk debatt omkring disse

spørsmål, som jo gjelder Fedrelandets vitale interesser. Dette er en debatt som ikke bare kan foregå i de faglige autoriteters lukkede fora. Det er en debatt som hører hjemme i det offentlige rom. Landets forsvarspolitikk angår oss alle, og her er vi alle – militære såvel som sivile, legfolk såvel som fagfolk – meningsberettigede.

Det er å håpe at en revitalisert debatt kan føre til at en bevisst prioritering av Forsvarets basisoppgaver blir satt på den sikkerhetspolitiske dagsorden, også på det bevilgnings- og budsjettmessige plan. Denne debatten er for viktig til at den bør avspores, legges under lokk eller ties i hjel.

- 1 Se bl.a. Jon Harald Sunde, "Utvikling, frivillige organisasjoner og utenrikspolitikk," Kap.7 i Birgitte Kjos Fonn, Iver B. Neumann og Ole Jacob Sending (red.), *Norsk utenrikspolitisk praksis*, Oslo 2006, s.138-164; Øystein Steiro, "UD – unndratt fra offentlighet II", kronikk i *Dagens Næringsliv* 22. februar 2005; samt heftet *Norway's Public Diplomacy: A Strategy*, Utenriksdepartementet 2003, som et ledd i UDs prosjekt om å forme Norges omdømme og oppfattelsen av dette.
- 2 Kristin Krohn Devold, "Fra snuoperasjon til transformasjon," foredrag i Oslo Militære Samfund januar 2004, tekst trykt i *Norsk Militært Tidsskrift* nr.2, 2004.
- 3 Leder av Stortingets forsvarskomite Marit Nybakk (Ap) i en uttalelse til NRK 8. desember 2003.
- 4 *Styrke og relevans*, brosjyre publisert av Forsvarsdepartementet 3. januar 2005, 79 sider, netttut. <http://www.regjeringen.no/upload/FD/Dokumenter/Styrke.pdf>.
At dette strategidokumentet ble fremlagt i samme tidsrom (vinteren 2005-05) som det ble avdekket store budsjettoverskridelser i Forsvaret, var rimeligvis et forhold som medvirket til et forsterket mediefokus på de problemstillinger som det nye forsvarspolitiske konsept aktualiserte.
- 5 Øystein Steiro, "Forsvaret: Ingen god analyse," artikkel i *Aftenposten* 7. februar 2005.
- 6 Sverre Diesen, "Øystein Steiros analyse av Forsvaret," *Aftenposten* 13. februar 2005.
- 7 Peter A. Moe, "General Diesens takhøyde," *Aftenposten* 17. februar 2005.
- 8 Bjørgulv Braanen (red.), "Alt er nytt," lederartikkel i *Klassekampen* 10. februar 2005.
- 9 Torkel Hovland, "Vår sikkerhet er truet," artikkel i *Klassekampen* 17. mars 2005, s.14-15.
- 10 Jacob Børresen, "Forsvaret på feile fronter," artikkel i *Klassekampen* 19. mars 2005, s.26-27.
- 11 Lars J. Sølvsberg, "Et forsvar basert på realisme," artikkel i *Aftenposten* 7. mai 2005.
- 12 Se spesielt Øystein Steiro, "Norges forsvarsbehov må avklares," artikkel i *Aftenposten* 30. mars 2005; jfr. også Jostein Rønneberg, "Hva skal Forsvaret gjøre?," artikkel i *Aftenposten* 17. mars 2005; samt Odd Gunnar Skagestad, "Hva skal vi med Forsvaret?," kronikk i *Farmann Newsletter* 1.april 2005, netttut. <http://www.farmann.noforsvaret.html>.
- 13 Sverre Diesen, artikkelen "Hva må gjøres i Forsvaret?," kronikk i *Aftenposten* 2. april 2005.
- 14 Sverre Diesen i intervju med *Aftenposten* (artikkelen "Politikerne må være presise") 1. april 2005.
- 15 I sin artikkel "En underlig forsvarsdebatt," *Aftenposten* 11. april 2005 gikk fhv. stortingsrepresentant Ingvald Godal så langt som til å konstatere at "dermed hadde han (dvs. forsvarssjefen) i realiteten meldt seg ut av seriøs debatt".
- 16 For en nærmere redegjørelse for forløpet i "munnkurvstriden" og knesettelsen av "Holst-doktrinen", se Odd Gunnar Skagestad, "Ytringsfrihet til besvær," artikkel i *Norsk Militært Tidsskrift*, nr.11 (november) 2005, s.23-24.
- 17 Odd Gunnar Skagestad, "Forsvaret: En ny kost – og en ny giv?," artikkel i *Pro Patria/Vårt Vern*, mai 2005, s.64-65.
- 18 "Diesens visjoner," lederartikkel i *Aftenposten* 2. april 2005.
- 19 John Berg, "Forsvarskritikere på ville veier," artikkel i *Aftenposten* 2. mai 2005.
- 20 Arnold Blix, "Et forsvar for norske behov," artikkel i *Aftenposten* 4. mai 2005; og Bård Bredrup Knudsen, "Forsvarsvenner ut av NATO?," artikkel i *Aftenposten* 10. mai 2005.
- 21 Håkon Randal, "Merkelige skrivelier fra departementet," artikkel i *Aftenposten* 19. mai 2005.
- 22 Peter A. Moe, "Fanatisme i Forsvarsdepartementet," lederartikkel i *Befalsbladet* nr.4, oktober 2005; også trykt i *Aftenposten* 5. oktober 2005 under overskriften "Fanatisme i forsvarsdebatten."
- 23 Saken ble omtalt i LO Stats medlemsblad *Aktuell* 5. oktober 2005, hvor det ble opplyst at "Pressekontakt i Forsvarsdepartementet, Kåre Helland-Olsen, sier til *Aktuell* at departementet foreløpig ikke ønsker å svare på påstandene fra Moe." Noen respons på evt. senere tidspunkt kan heller ikke ses å være blitt avgitt.
- 24 Gjengitt in extenso i en debattartikkel i *Aftenposten* 14. oktober 2005, signert brigadér Geir Anda – sjef for presse- og informasjonsavdelingen i Forsvarsstaben og som sådan forsvarssjefens fremste talerør. I artikkelen gikk brigadéren til felts mot TV2, som angivelig skulle ha "gjort energiske forsøk på å lage en sak ut av at Forsvarssjefen skal ha fratatt norske offiserer deres demokratiske rettigheter ved å nekte dem å uttale seg om politiske spørsmål."
- 25 Øystein Steiro, "Avviklingen av Hæren," *Aftenposten* 4. august 2007.